

Drugost kot prostor svobode: pesniško ustvarjanje Miklavža Komelja (1973)

pesnik, prevajalec, esejist, raziskovalec literature in doktor umetnostne zgodovine

„pravi pesnik“ svoje generacije, prejemnik številnih uglednih literarnih nagrad; drugačen, izjemen, tuj, do bralca zahteven (erudicija, citatnost, subverzivnost, zaum)

Velikanski objavljeni opus (trenutno 432 enot v cobissu),

Raznovrstna področja delovanja: risanje, razprave o slikarstvu in kiparstvu, filmu, zanimanje za zgodovino delavskega gibanja, poliglot (italijanščina, francoščina, španščina, portugalsščina, latinščina, grščina, nemščina, angleščina, ruščina, srbščina);

Zakaj drugost in drugačnost:

A. Rimbaud: „Je est un autre“ (nedoločljiva, neenovita identiteta, nezvedljivost subjekta na samega sebe)

Vsaka eksistenca in kreacija singularna, drugačna, ker je posameznikova izjemnost univerzalna kategorija;

Prevajal drugačne pesnike: Pier Paolo Pasolini (izbor Realnost, 2007), Fernando Pessoa (izbor Psihotipija 2007), Cesar Vallejo (zbirka Trilce 2011)

in pisal študije o njihovi tujosti (drži proti toku), nerazumljivosti, transformativni vrednosti pesniške govornice .

Drugačen otrok:

v osnovni šoli občudovanim sošolkam pisal sonetne vence;
znan na pamet in imitiral pesmi Jovana Vesela Koseskega
izdeloval rokopisne slovnice z izmišljenimi pravili in črkopisi;

Pri 14. letih objavil prvi znanstveni članek v Slavistični reviji: *Prvotni zapis Prešernove Ženske zvestobe*

Pri 18. letih izdal prvo pesniško zbirko *Luč delfina* (1991) z lastnimi ilustracijami.

1991 *Luč delfina*. Založba Wieser. Celovec-Salzburg
1996 *Jantar časa*. Založba Živa: Ljubljana
2002 *Rosa*. Mladinska knjiga: Ljubljana
2006 *Hipodrom*. Ljubljana: Mladinska knjiga
2008 *Nenaslovljiva imena*. LUD Literatura, Ljubljana
2011 *Roke v dežju*. LUD Literatura, Ljubljana
2011 *Modra obleka*. Publicistično društvo ZAK, Ljubljana
2014 *Noč je abstraktnejša kot n*. Hyperion, Koper
2016 *Minima impossibilia*. LUD Literatura, Ljubljana

Luč delfina (1991)

Soneti (in romance): dovršena oblika, red in blagoglasje.

Vzornika Dante in Petrarca

Eksistencialne, erotične (sublimnost) in umetniške teme

Podobe iz SV zgodovine, krščanskih ritualov in ikonografije, literature, glasbe in narave: breza, jablana, ptice, delfin, morski konjiček, ocean, puščava, planeti

Trubadurski, renesančni in baročni način oblikovanja minljivosti, smrti, trohnobe svetli prividi, sanje, vizije preroka, svečenika, oraklja, Prometeja
Poezija je onkraj razuma, razumljivosti, blizu glasbi.

Filozofija jezika:

Besede so nekaj telesnega, niso pesnikova lastnina, lahko so čudne in nevarne;

Jezik je nekaj skrivnostnega in samotnega;

lirski subjekt je medij za utelešenje pesmi, izginja v jezikovno strukturo, ki jo sam oblikuje.

Čas ni linearno odvijanje, je hkratna navzočnost vsega:

pesnik ponavlja že znano, sprejema sporočila drugih pesnikov,

vsa nastajajoča sedanost obstaja že od vekomaj.

Mladost je najbolj, najbolj kruta milost,
ko na brsteča usta pada prah
in veš, da jutri jih zaraste mah
in neodžejana razlušči v gnilost.

Kdo mi je dal tako želeče prste?
Zločinec je, kdor išče kratek čas,
ko naredim z vsakim dihom jaz
jeklen korak do gnusne črne krste.

Pokrajina tam čez je neodkrita,
a le trohnenje sili mi v oko.
Še tvojo glavo vidim kot lobanjo.

Z življenjem le slučajno je pokrita,
pa vendar lepa je tako zelo,
da bi mogoče dal še večnost zanjo.

Rosa (2002): narativna in nagovarjalna besedila v prostem verzu; besedilo kot fragment.

Novi vrednostni kriteriji:

ljubezen, etično prespraševanje odraslosti/otroško čudenje življenju;
meditacija o religioznosti, pretresenost ob nasilju in tuji smrti.
pogled na sodobnost skozi zgodovinski in kulturni (umetnostni) spomin.

Pretreseni subjekt v realnosti, ki je že stoletja prepolna nasilja, v družbi živih mrtvecev.

Spopad s katastrofizmom, determinizmom in perspektivizmom (rušenje v imenu napredka).

Govori o neznosnem skozi kontrast

Iskanje rešitev:

Umetnost – obremenjena s služenjem vladarjem; proizvaja grozljive zgodbe o incestu in ritualnem umoru;

Otroštvo – zaznamovano z razočaranjem: ni mogoče ohraniti nezavedanja sebe, niti postati tisto, kar nas očara (konj)

Religija – samo posredovanja in rituali v svetu profanacije, sekularizacije, destabilizacije.

Zavrnitev »mehaničnega jezika«, retorike, ki osmišlja propad;
ne istovetenje, ker ukinja enkratnost, onemogoča pripadanje skupnemu;
drža empatije, ljubezni, občudovanja.

Osredotočenje pozornosti na majhno, krhko, drobna bitja,
spominsko ohranjanje vsega, kar se uničuje, a bi bilo vredno vključitve v celoto.

DAR

Ničesar nisem prinesel,
kar bi bilo podobno listu,
razvitemu iz brsta,
samo neznano stvar,
ki je dolgo razpadala v morju,
obrasla z neznanimi bitji.
Ki je bila prej človeška.
Popolnoma jo je sprejelo morje.
Popolnoma jo sprejmi.
Tako jo primi, da ne razpade.
Spusti jo, prosim, nazaj
na dno,
da bitja na njej ne umrejo.

***Hipodrom* (2006)**

igra in raziskovanje forme,
demontaža mitov in emblemov, osvobajanje iz kognitivnih klišejev in zaznavnih
avtomatizmov.

izmenjava z mišljenjem in življenjsko prakso tujih pesnikov: P. P. Pasolini,
demaskiranje nevidnega sodobnega fašizma (neoliberalizma)

Patologija sodobnega sveta:

- razvrednotenje živih bitij in na smetišče odvrženih stvari;
- z gestami, rituali in maskami zakrita obupanost, praznina, brezčutnost, samota in nesreča v svetu na robu razpada;
- privajenost na odpor in gnus, pasivno pristajanje na danost kot brezizhodno in negibno;
- konec komunikacije (molk) in konec skupnega/javnega prostora;
- tiranija praznega blebetanja, prisilna, a prikrita afazija, ohranjanje zgolj zvokov:
»žvenketajočih okraskov molka«

Pesnikovi odzivi:

1. desubjektivizacija: jaz se noče enačiti s svetom, ki mu je tuj;
ne odziva se na ime, s katerim ga kličejo.
2. razgalitev s potujitvami: mehanizmi v ozadju legend, (antičnih) mitov, emblemov (svobodni konji na hipodromu?), konstruiranih podob narave, interpretacij umetnosti.
3. V imenu še neobstoječega sveta prebiti horizont danega

VERZI DEZERTERJA

Nekdo pokliče moje
ime.

Nič v meni
se ne odzove.

Ni se mi treba pretvarjati niti,
da nisem slišal.

Ni se mi treba pretvarjati niti,
da nimam imena.

Ni mi treba vzpostaviti niti notranje distance,
ne kritične ne nekritične.

Niti...

Ni me treba niti iskati.

Dlje sem. Zapustil sem tudi podobo
človeka s tem samogovorom.

O TEM

O tem,
o čemer ne morem govoriti
z nikomer,
ne morem govoriti
niti sam s sabo.

Nenaslovljiva imena (2008)

zapletena sintaksa, paradoksi, prostorske in časovne premestitve, mešanje perspektiv, zamolki → spodmikanje govornice ideologij.

Nova sklicevanja in aluzije (Pasolini, P. Celan, A. Pizarnik, Jack Hirschman, F. Kafka, **F. Pessoa**)

Dokumenti: subjektova rezistenca : prijateljevanje, razcepljenost kot začetek norosti.

Norost = prilagoditev na blokirano svobodo, na svarila in dokaze, da svoboda ni mogoča.

Govor poteka le v izključenih, nemih prostorih.

Na izključitve opozarjati, poznati zapise iz preteklosti;

iz poškodb in deformacij izpeljati moč za boj.

Korespondence: **Komunikacija** v puščavi, med rušenjem, potapljanjem

Razbiranje pomena, dialog.

drugi je nujno drugačen, torej nerazumljiv, skrivnosten.

V semiotičnem univerzumu lahko vsaka stvar deluje kot znak, šifra, sporočilo, hočemo gibanje, sodelovanje in ne obvladovanje, prisvajanje, razdvajanje.

Neskončne situacije: **subjektnost** je množstvo zamenljivih oseb (heteronimov < Pessoa);

jaz – tujec brez imena – se umesti v prostor zunaj znanega, danega, da bi izrekel nujno potrebno, našel izbrisane sledove reševanja iz obupa.

Tudi brez najdenja hoče ustvariti vizije neznane prihodnosti: s te točke je celo ta čas videti poln revolucionarnega potenciala.

Zadnje spoznanje ni odrezanost, fragmentiranost, breztalnost, padanje in deziluzija je delo v kolektivu, zbiranje, tovarištvo, razmerje z drugim.

V dobi brezčutnosti, brezbarvne noči ponavlja Leninovo vprašanje: Что делать?« (Kaj storiti?)

***Roke v dežju* (2011)**

vsebinsko in formalno sklicevanje na (rusko) avantgardno umetnost:

Tatlin, Majakovski, Brecht:

velikanski časovni intervali, planetarna in kozmična perspektiva, imaginacija onkraj znanih praks. Horizontalno širjenje, stopničasto dviganje, krčenje in zgoščevanje vizualnega prostora, večanje/ manjšanje črk, s tropičji zaznamovani izpusti (močnih čustev).

Avantgarda in revolucija sprožita vprašanje o lastni drži, dejanju danes:

kakšna knjiga je orožje v razrednem boju, od kod naj črpa eksplozivnost, komu jo nameniti?

Revolt razorožuje muzealizacija revolucij/revolucionarjev,

namesto stisnjenih pesti imajo sodobniki izgubljene in odrezane roke,

proletariat je mrtev in „Komunizmu se nismo še nikoli približali“.

Znova premisliti umetniško prakso v družbeni revoluciji = ustvariti svet, ki se zdi z danes (še) nemogoč.

Zgled je partizanska umetnost, ki je poskušala vzpostaviti še neobstoječe (ustvarjalnost zoper uničenje).

***Kako misliti partizansko umetnost?*, 2009**

Etos levičarja: razkriti perfidne mehanizme, ki dušijo mišljenje:

senzacionalizem medijskih predstavitev tragičnih (vojnih) dogodkov,

zamolk povezav: vojne v Kongu z mobilno telefonijo (surovine), udarcev v čelo z blebetanjem.

Lirski subjekt zavrača privatizem, pasivnost, zdolgočasnost in anestezijo (brezčutnost).

Na pamet. Na bruhanje. Na jok.
Kjer je umiranje vse, kar drži te ljudi pri življenju.
Kjer se upor spremeni v sprostitev.
In ni nobena strast tako odločna,
da je ne bi spremljajo zehanje.
Začel sem kričati, zmerjati:

VSI STE MRTVI!

Na tleh je ležala druga, težja beseda:

UBITI.

*

Van Goghu je slikarstvo spremenilo telo
v telo delavca v železarni.

Modra obleka (2011) erudicija, mnogojezičnost, presenetljivo povezovanje umetnostnih, družbenih, naravnih in zasebnih pojavov na različnih koncih sveta.

Žanrska raznovrstnost refleksivno-raziskovalnih pesmi:

besedne igre: »kdor se je uprl, zavrača, da bi se oprl.«

montaža fragmentov, utrinki, prepisani iz beležnice, stari najdeni sonet, komentarji tujih legend (korejske) in povesti (M. Cvetajeve)

Razširjen nabor navedkov: (srbski) nadrealisti, vizualna poezija, Psalmi in Biblija v Dalmatinovem prevodu > izpoved v jeziku in pisavi 16. stol.

nobeno življenje samoumevno;

najbližje, dostopno z dotikom, npr. številka mobilnega telefona, je najdlje;

narava je tuja, drugačna, nima odgovora na človekovo tesnobo, »njena govorica je druga«

»besedna fuga« *Nemi topot imen*, 1111 verzov-anagramov iz 13 črk naslova < nemška pesnica in slikarka Unica Zürn (pobeg iz depresije); kabalist Abraham Abulafia (doseganje mistične izkušnje)

Mojstrski dokaz jezikovnih potencialov, svoboda človekovega uma; besede so glasbeni/ritmični material.

Komeljev komentar: vzpostaviti neko novo razmerje do časa, onkraj linearnih samoumevnosti.

Ta pesem je slutnja brezmejnih energij, ki so skrite v naši govorici in jo v vsakem njenem trenutku vodijo onkraj vsake govornice.

*

Črta, ki loči ljudi od živali,
ne loči mene od živali ali mene
od ljudi. Mene loči od mene. Tebe
loči od tebe. Tako
ostra.

*

»Ali kakòr ena
Ptiza, katera skusi lufft lety,
katere pota se oben flejd nemore najti.
Sakaj ona gible inu bye v'ta
lagak lufft, shene inu resdily
ga svojemi letezhimi perutami,
inu potle se obeno snaminje
v'nym nenajde, takoviga lejtanja.«

Toda jaz nisem ptica.
Zame ni opravičila,
če umrem
na svetu, ki ni manj mrtev
kot ob mojem rojstvu.

NEMI TOPOT IMEN

(1098 - 1111)

Pomenim ti note.
To pot imen, imen.
To pomenim. Ne ti.
Topi temo. Ne, ni
poti. Ni me. Tonem.
Ne minem. O ti pot!
Netim pot. O, ni me.

(To pot in ime? Nem?)
(Pot not? Ima imen?)
(O ti temni pomen!)
(To potemni. Ne mi.)
(Potemnimo. Ti ne.)
to pomeni: ne mit -
nemi topot imen.

Noč je abstraktnejša kot n (2014)

oblikovna, zvrstna, diskurzivna heterogenost, polifoničnost in (neprevedena) večjezičnost.

Enigmatični naslov: konvencionalni označevalec (črka N) in splošni označenec (noč); beseda v poeziji postane označevalec drugega reda, pridobiva abstraktne, neoprijemljive simbolne pomene.

Povezanost z eseji **Nujnost poezije** (2010), predvsem *Poezija in univerzalni jezik*:

mišljenje o pesniški govorici,

sklicevanje na literate, ki so se radikalno odmikali od jezikovnih pravil in pesniških konvencij (Djuna Barnes, César Vallejo, James Joyce, Antonin Artaud, Velimir Hlebnikov).

Razlikovalna kvaliteta poezije je tujost/drugačnost in svoboda glede na komunikacijsko funkcijo jezika.

Kompleksna razmerja med časom, spominom in prihodnostjo;

med subjektovo čustveno in telesno navzočnostjo, njegovim imenom in drugim (v sebi, zunaj);

med človekom in živaljo;

konstruiranost realnosti, zgodovine in mita;

Etično pretresenost, odpor in neznosnost sproščata humor in igrivost = suverenost v nedoločljivem smislu;

notranja napetost paradoksov se širi v besedilo: hkratno vzpostavljanje in prelamljanje pomena.

Decentriranost in razsejanost: pesmi in celota = konstelacije fragmentov, ki jih ni mogoče

totalizirati v subjektu, temi ali ideji. V velikanski mreži referenc so zabrisane meje med citatom in okoljem, tujim in lastnim govorom, ki sam postaja avtocitat.

KRIK KENTAVRA HIRONA

Kdor ne more razumeti, naj razume.

Preklel sem - ne tehnologije, ampak to, da ljudi dela naravne.

Da je vse naredila naravno.

To je točka

uničenja.

Odkrivanje pozabljenega, prezrtega, marginaliziranega, vendar prelomnega za premislek družbenih in umetnostnih dilem.

Objava in interpretacije zapuščine pesnika Jureta Detele (*Orfični dokumenti I-II, 2011*).

Razkril temelje nasilnega človekovega razmerja do živali («bitja iz tujih svetov») kultura (ritualnega) ubijanja, redukcija živali na emblem (metaforo) izključitev.

Posledica nasilja in izključevanja:

Človek je samemu sebi odtujeno, izolirano in samotno bitje.

Iz Detele Komelj izpelje spoznanje: horizont humanizma je soočenje človeka z lastno univerzalno samoto.

Horizont pesniške govornice je izrekanje nemogočega, še neobstoječega.